

Van: Bart Brouwer
Verzonden: maandag 20 september 2021
Aan: Arthur Borst
Onderwerp: AKU fontein Arnhem

Beste Arthur Borst,

Hierbij zoals afgesproken een pdf van het rapport van 2003.

In het restauratierapport van 2003 komt de Claustra wand (open blokkenwand) ter sprake en het voorstel toen om hierover een discussie te voeren.

Ons standpunt zoveel jaren later is - inmiddels kreeg het AKU-monument na de gemeentelijke monumenten status (2008) en de rijksmonumenten status (2016) - dat activiteiten voor de pergola moeten worden gezocht die passen bij de intimiteit en de sereniteit van de pergola. De Claustra wand is onderdeel van het rijksmonument en waarborgt deze.

Het betreft een gemeentelijke studie die uiteraard niet meer actueel is wat betreft de Claustra wand aan de zijde van het Gele Rijders Plein.

Wij hechten eraan dat deze begeleidende tekst wordt meegestuurd aan de raadsleden met dit rapport. Graag wil ik in de CC worden toegevoegd.

Met vriendelijke groet,

Bart Brouwer

A.K.U. Monument

Willemsplein / Gele Rijdersplein te Arnhem

Restauratierapport

Van Leeuwenhoeksingel 69
2611 AE Delft
Telefoon: 015 - 2125903
Fax: 015 - 2146343

Röellstraat 2
6814 JD Arnhem
Telefoon: 026 - 4426750
Fax: 026 - 4460100

E-mail: info@takarchi.nl
Internet: www.takarchi.nl

tak architectenbureau bv

Restauratierapport

Project nummer: 02-38
Naam: A.K.U. Monument
Adres: Willemsplein / Gele Rijdersplein
Arnhem

Eigenaar:

Naam: Gemeente Arnhem
Adres: Eusebiusbuitensingel 49
6828 HZ Arnhem
Telefoon: 026-3773515

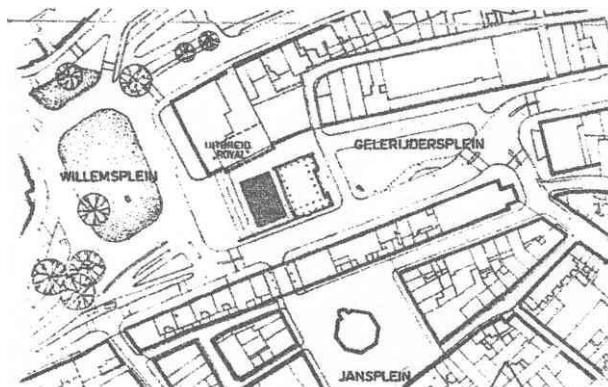
Adviseur / architect:

Naam: TAK Architectenbureau bv

Adres: Van Leeuwenhoeksingel 69 Röellstraat 2
2611 AE Delft 6814 JD Arnhem
Telefoon: 015-2125903 026-4426750
Fax: 015-2146343 026-4460100

E-mail: info@takarchi.nl
Website: www.takarchi.nl

Situatie

1. Inleiding

Het A.K.U. monument tussen het Willemsplein en het Gele Rijdersplein in Arnhem werd in 1961 door de directie van de Algemene Kunstzijde Unie NV (later AKZO-Nobel) ter gelegenheid van haar 50-jarig jubileum aan de burgers van Arnhem geschonken. Veertig jaar later staat toekomst ervan ter discussie. Een periode waarin de architectuur van de wederopbouwperiode niet op waarde werd geschat ligt inmiddels achter ons, maar de bouwkundige staat van het geheel en het veranderende gebruik van de openbare ruimte vragen een nieuwe interpretatie van het monument in de stad. In deze discussie staan voor- en tegenstanders van het behoud van de fontein tegenover elkaar en worden diverse ideeën geopperd, variërend van het op de monumentenlijst plaatsen van het geheel tot verplaatsing of zelfs sloop t.b.v. het bouwen van een parkeergarage en kantoren op het plein.

Op de achtergrond van dit debat is Tak architectenbureau bv te Arnhem door dhr. B.H. Brouwer, zoon van de ontwerper van het monument, gevraagd een haalbaarheidsonderzoek te verrichten naar de mogelijkheden om het te restaureren en een nieuwe plaats te geven in een veranderde stad.

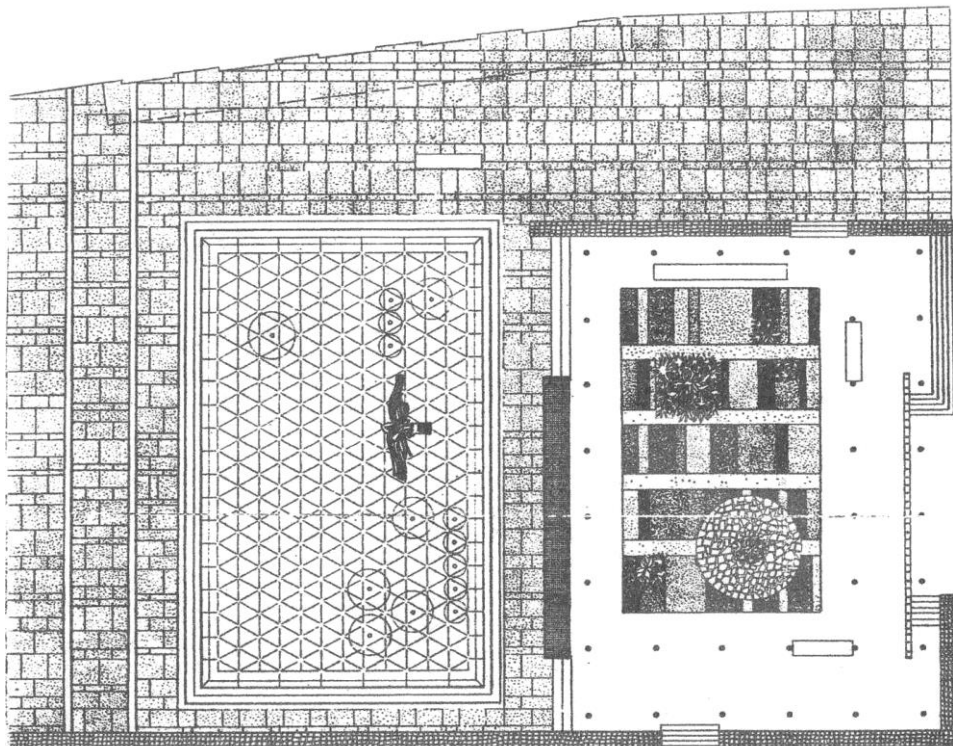
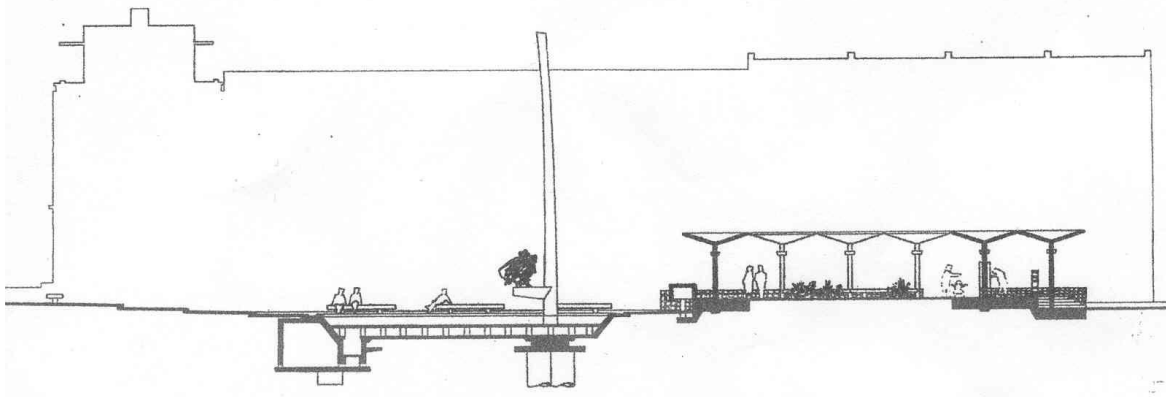
Om te komen tot een verantwoorde advisering zijn in februari 2003 opnamen gedaan van de bouwtechnische staat en de monumentale kwaliteit. In dit rapport worden de bevindingen uit het onderzoek weergegeven. In de volgende hoofdstukken zullen achtereenvolgens worden behandeld:

2. omschrijving van het object;
3. beschrijving van de bouwkundige kwaliteit;
4. ideeën voor een nieuwe interpretatie;
5. te nemen bouwkundige maatregelen;
6. bijlagen: een raming van de kosten.
 een schets van de wenselijke situatie

Delft / Arnhem, 17 maart 2003

2. Omschrijving van het object

Het A.K.U. monument werd zoals hiervoor vermeld in 1961 door de directie van A.K.U. aan de burgers van de stad aangeboden. De plaats voor het monument werd gevonden in een door de sloop van het oude Thorbecke-lyceum ontstane open ruimte naast café-restaurant Royal (thans ABN-Amro), tussen het Willemsplein en het Gele Rijdersplein. Het café had daarbij de wens in de richting van het Gele Rijdersplein een uitbreiding te realiseren, terwijl het vanuit stedenbouwkundig oogpunt wenselijk was de visuele scheiding tussen de pleinen te herstellen. Voor het ontwerp werd het architectenbureau Brouwer en Deurvorst benaderd. Dit bureau heeft met name in en rond Arnhem een rijk oeuvre gebouwd, dat onder meer het provinciehuis (mede-ontwerp met J. Vegter), de woonwijk Elsweide, het kantoor van het waterleidingbedrijf te Velp en het Arnhemse belastingkantoor omvat.

Langsdoorsnede en plattegrond van het A.K.U. monument

Het A.K.U. monument bestaat uit een rechthoekige betonnen vijver met fonteinen en een lang betonnen stijl, waarop een bronzen plastiek is bevestigd van de Japans-Amerikaanse kunstenaar Shinkishi Tajiri. De vloer van de vijver bestaat uit driehoekige betonplaten die rusten op betonnen poeren in de pompkelder, bestaande uit een betonnen bak.

Achter de vijver is een verhoogd terras gelegen dat wordt overdekt door 33 betonnen parasols op een stalen voet, waarin de hemelwaterafvoer is geïntegreerd. De parasols zijn aan de onderzijde rood geschilderd. Tussen de vijver en het terras bevindt zich een betonnen barrière op palen met een bekleding van grijze gebakken tegels. Op het terras bevinden zich een scherm van transparante betonnen vormblokken op palen en een klein plantsoentje. Aan de zijde van het Gele Rijdersplein leiden trappen de bezoeker vanaf het terras weer terug naar het niveau van het plein. Ook aan de beide zijanten bevinden zich trappen.

Zuidwestzijde en noordoostzijde

Het monument wordt van de rijweg afgescheiden door een muur van gemetselde kasseien van basaltlava. Het terrein loopt vanaf het Willemsplein enige treden af en is bedekt met een speciaal vervaardigde bestrating van in specie gezet grind en gewassen betonplaten. Rondom de vijver en op het terras zijn diverse in de vormtaal van het monument ontworpen betonnen bankjes aanwezig.

Bij de oplevering waren op het terras een tweetal vitrines aanwezig voor het tentoonstellen van kunstvoorwerpen en dergelijke. Onder druk van voortdurend vandalisme zijn deze enkele jaren geleden verwijderd. Ook andere delen van het monument zijn ten prooi gevallen aan vandalen: diverse onderdelen als de betegelde afscheidingsbalk en de basaltstenen zijn beklad met graffiti. In de loop der tijd is het monument steeds verder ingekapseld, onder andere door parkeerplaatsen (met name aan de zijde van het Gele Rijdersplein) en de grote rij fietsenstandaards aan de zijkant.

De fraaie en grote bomen op het Gele Rijdersplein geven het monument gezien vanaf het Willemsplein een prettige achtergrond. Aan de zijde van het Willemsplein zijn een tiental kleine boompjes aanwezig, die door hun omvang nog weinig voor het monument doen. Het zicht vanaf het monument in de richting van het station wordt feitelijk nu geblokkeerd door bushokjes, geparkeerde bussen, een telefooncel en een wachruimte, alsmede nog meer fietsenrekken.

Door dit alles is het terras vrij geïsoleerd komen te liggen. Ook zijn steeds meer op verblijf gerichte functies uit de omgeving verdwenen (vervanging van café Royal door winkels, verwijderen van de vitrines), zodat het gebruik van het monument als openbaar element sterk is teruggelopen. Waar op de foto's uit de jaren '60 van de vorige eeuw nog een levendig beeld naar voren komt, is het gebruik van het monument nu vaak beperkt tot hangplek. Echter in de zomer, bij mooi weer, herinnert het op grote schaal gebruiken van de vijver als kinderbadje aan de functie van dit monument als plaats voor sociaal contact.

Ansichtkaart uit ca. 1965 en gedenkplaquette

3. Beschrijving van de bouwkundige kwaliteit

De vijver lijkt bij de inspectie in redelijke tot goede staat te verkeren. Weliswaar liggen de driehoekige betonnen bodemdelen hier en daar wat verschoven, maar dit is blijkens oude foto's reeds bij de oplevering het geval geweest. De aanwezige technische installaties voor de fontein en de pompkelder zijn niet geïnspecteerd. De betonnen delen van de rand van de vijver zijn plaatselijk enigszins verschoven. De driehoekige platen zijn beschilderd met een lichtblauwe verf, die niet bij de oorspronkelijke opzet behoort. De betonnen pilaar is op enkele plaatsen aangetast door betonrot. De onderzijde ervan is groen verkleurd door de oxidatie van de bronzen plaquette, die in goede staat verkeert.

De afscheidingsbalk tussen de vijver en het terras is op diverse plaatsen beklad. Op enkele stukken ontbreekt het tegelwerk en er zijn sporen van reparaties en aanvulling met niet geheel identieke tegels. Ronduit storend is, dat de stalen hoeklijn op de randen roestig en los is. Ook zijn er diverse keren stukken tussen gezet.

De stalen voeten van de parasols op het terras zijn in slechte staat. Bij vrijwel alle parasols zijn door roest gaten in de kolommen ontstaan en er zijn vele sporen van het opvullen van oude gaten en het inlassen van stukken. De betonnen afdekplaten lijken technisch in goede staat. Hier en daar is onder invloed van roest een kleine beschadiging ontstaan en met name de randen zijn wat groezelig. Het schilderwerk op zowel beton als staal is verouderd.

Kolom met betonrot, vervuld door brons.

Tegels en hoeklijn op balk los.

Gaten in kolommen van de parasols.

Het betonnen scherm op het terras is op enige bekladding na in goede staat. Hetzelfde geldt voor de rondom aanwezige bankjes. De rondom lopende muur van kasseien is eveneens op enkele plaatsen beklad. Verder ontbreken hier en daar stenen en is het voegwerk over grote delen los of begroeid met mos.

De bestrating rondom het monument is feitelijk de grootste boosdoener voor het ontstaan van het beeld van een monument in verval. Overal zijn verzakkingen en komt tussen de tegels veel onkruid voor. Diverse tegels zijn gebroken. De ter plaatse gemaakte grindmozaïeken zijn vervuld en los. Hetzelfde geldt voor de trappen naar het terras. Het plantsoentje op het terras is sterk overwoekerd en na het verdwijnen van twee bomen resteert nog slechts één klein exemplaar.

Zoals in het hoofdstuk hiervoor werd aangegeven is de geïsoleerde ligging een grote bedreiging voor het monument. De logistieke routes tussen de twee pleinen leiden voor een groot deel op ruime afstand langs het monument, daarvan vaak ook nog afgescheiden door fietsenrekken of parkeerplaatsen. Ook de zichtlijnen vanaf de beide pleinen op het monument zijn verstoord. Dit lokt het gebruik ervan als hangplek uit.

4. Ideeën voor een nieuwe interpretatie

Om duurzaam behoud van het monument mogelijk te maken is het van groot belang het een nieuwe, passende plaats te geven in de veranderde logistieke, culturele en sociale organisatie van de stad. De vraag om een nieuwe interpretatie van de stedenbouwkundige uitgangspunten waar dit monument het gevolg van is geweest: het maken van een visuele scheiding tussen het Willemsplein en het Gele Rijdersplein. Men zou kunnen zeggen dat hierin is doorgeschoten en dat thans van een relatie nauwelijks nog sprake is, zodat het monument in een dode hoek is komen te liggen.

Dit pleit ervoor de zichtbaarheid van het monument in het stadsbeeld te herstellen. Hiervoor is een geïntegreerd samenspel van maatregelen noodzakelijk, bestaande uit:

- het verplaatsen van de fietsenrekken direct naast en dwars voor het monument;
- het verwijderen van de parkeerplaatsen aan de zij- en achterkant;
- het verbreden van de trottoirs rondom;
- herstel van de groenstructuur van het terras;
- het op passende wijze aanlichten van het terras en de vijver.

Daarnaast zijn er ook aan het monument zelf zaken te verbeteren wat betreft veiligheid en openheid. Met name het scherm van betonnen blokken op het terras realiseert weliswaar een visuele scheiding tussen de pleinen, maar biedt tegelijkertijd een bescherming voor ongewenste activiteiten. Het lijkt dan ook voor de hand te liggen een discussie aan te gaan over de waarde van dit scherm voor het monument en afhankelijk van de uitkomst daarvan te pleiten voor behoud of verwijdering van het scherm.

Het doel moet zijn het plein in zijn stedenbouwkundige functie nieuw leven in te blazen en het monument weer dichterbij de routes om zo meer mensen in de nabijheid van het monument te brengen. Als de levendigheid van het gebied versterkt kan worden, zullen de minder gewenste activiteiten waarschijnlijk snel verdwijnen. Dit brengt een positief effect teweeg doordat men ten gevolge daarvan minder geneigd is het monument te mijden.

De schets in de bijlagen geeft een impressie van de wenselijke situatie.

5. Te nemen bouwkundige maatregelen

Enkele van de betonnen delen van de rand van de vijver moeten worden losgenomen en herplaatst na opnieuw te zijn gesteld. De blauwe verflaag dient te worden verwijderd. Alle delen moeten opnieuw worden afgevoegd. De kolom moet worden gereinigd en de delen die zijn aangetast door betonrot moeten worden gerepareerd door het ontroesten van het betonijzer en het vullen van de gaten. Aan het bronzen plastic hoeven geen reparaties te gebeuren.

Van de betegelde scheidingsbalk moeten de tegels en de hoekprofielen moeten worden verwijderd. Daarna kunnen nieuwe tegels worden aangebracht overeenkomstig de bestaande, echter zodanig aangebracht dat de hoeklijnen kunnen vervallen. De tegels moeten worden behandeld met een graffitiwerend middel.

De stalen kolommen van de parasols moeten worden gestraald. De door roest te zeer aangetaste delen moeten worden vervangen, waarna de kolommen kunnen worden geconserveerd en geschilderd. De in het inwendige van de kolommen aanwezige hwa's moeten worden vervangen en de aansluiting op de riolering moet worden gecontroleerd en waar nodig verbeterd of hersteld. De aansluiting op de betonnen platen moet worden vervangen. De beschadigingen aan de betonnen parasols moeten worden gerepareerd en het schilderwerk moet worden vervangen.

Het op het terras aanwezige scherm en de basaltstenen muur moeten van graffiti worden ontdaan. De ontbrekende stenen in de muur moeten worden aangevuld en het loszittende voegwerk moet worden uitgehakt en opnieuw gevoegd.

Alle betegelde bestrating rondom het monument en op het terras moet worden uitgenomen en opnieuw vlak worden aangebracht. De gescheurde tegels moeten worden vervangen. De in situ gemaakte grindmozaïeken moeten worden gereinigd en waar nodig aangevuld. De trappen en trottoirbanden moeten opnieuw worden gesteld. Tot slot dient het plantsoen op het terras opnieuw te worden aangelegd.

6. Bijlagen

- een raming van de kosten
- een schets van de wenselijke situatie

